

УДК 378.091-022.215(4)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.4>

І. М. ЗАБІЯКА

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології,

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: irina.zabiaka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-9535-5490>

РОЗВИТОК ДУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стаття присвячена трансформаційним освітнім процесам, що стосуються системи професійної освіти у європейському співтоваристві, які, відповідно, розглядаються як чинник розвитку конкурентоспроможності Європи і як фактор подальшого розвитку наукових і виробничих інновацій.

Автором проаналізовано історію становлення та розвитку в окремих європейських країнах дуальної системи професійної освіти.

На основі аналізу документів Європейського центру розвитку професійної освіти, найважливіших нормативних документів, які регулюють систему професійної освіти та навчання в Німеччині, а також наукових праць зарубіжних авторів, присвячених системам професійної освіти в Європі, розкрито особливості дуальної освіти в Європі, показано особливості «класичних» моделей професійної освіти та навчання в Європі: дуальної корпоративної моделі в Німеччині, державно-регульованої моделі у Франції та моделі ліберального ринку у Великій Британії.

У представленому науковому доробку здійснено аналіз процесу становлення та розвитку дуальної освіти в Європі, охарактеризовано особливості організації взаємодії з роботодавцями та організації професійного навчання, розкрито засадничі принципи та особливості впровадження дуальної освіти в контексті національних характеристик.

У статті дуальну освіту розкрито в контексті злагодженої взаємодії теорії та практики. Наголошено, що саме «дуальна освіта» уможливорює безпосередній взаємозв'язок освітньої та виробничої складової, спроможна гарантувати поєднання педагогічних умов професійного навчання в освітньому та виробничому просторах. Охарактеризовано переваги та недоліки дуальної освіти щодо традиційних навчальних систем.

Особливу увагу в статті зосереджено історії становлення та розвитку дуальної системи професійної освіти в Німеччині.

Вивчення досвіду реалізації дуальної системи професійної освіти в країнах Європейського союзу дало змогу глибше зрозуміти основні чинники успіху німецької моделі дуального навчання.

Ключові слова: дуальна освіта, система дуальної освіти, професійна освіта і навчання, дуальне навчання в системі вищої освіти, Європейський Союз, Німеччина, Велика Британія, Франція.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство переживає складний час, період трансформації політичних, економічних, філософських, ціннісних, філософських пріоритетів. Відбуваються зміни цивілізаційного значення, найвищий динамізм і глобальність яких зачіпає траєкторію розвитку всіх країн. Це зумовлено впливом таких потужних чинників, як науково-промислова та інформаційна революції на рубежі ХХ–ХХІ ст., високий темп розвитку інформаційних технологій, зближення суспільства за рахунок створення світового інформаційного простору. Це тягне за собою зміну споживчої психології людини, призводить до інтенсифікації глобальних змагальних процесів, які загострюються у зв'язку з новою проблемою, що стоїть перед Європою, – старінням населення [Амеліна 2010 : 107–112].

Аналіз останніх досліджень. Дослідження результатів наукового пошуку українських та зарубіжних вчених, безпосередніх педагогів-практиків засвідчують, що проблема дуальної освіти має глибоке історичне підґрунтя. Проблема дуальної освіти в контексті історико-педагогічного розвитку в Європі була висвітлена в наукових працях Абашкіної Н., Амеліної С., Андрущенко В., Григор'єва М., Швець М. Окремі питання взаємодії освітнього, наукового та виробничого середовищ в аспекті дуального навчання було розкрито вченими: Тешева В., Сушенцевою Л., Штегман А., Унайбаєва Б. У наукових пошуках Бегма О., Грін Л., Панфілова Ю., Карлюк С., Кримчак Л., Кулалаєва Н., Яковенко К. розкрита змістова сутність розвитку та становлення дуальної освіти у Німеччині.

Мета статті. На ґрунті вивчення історії розвитку та функціонування дуальної освіти в окремих країнах Європи, окреслити її можливості, особливості та перспективи. Висвітлити дуальну освіту як невід’ємну складову зростання конкурентоспроможності як закладів освіти так і країни в цілому.

Результати та дискусії. Європейська професійна освіта своїм корінням сягає середньовічного минулого. Аж до XVIII століття професійна освіта і навчання в європейських країнах практично не відрізнялися. Вона регулювалася правилами професійних об’єднань – гільдій, у які об’єднувалися ремісники.

Пройшовши усі сходинки ієрархічної системи, що існувала в рамках гільдії, учень ставав підмайстром і далі, набувши необхідного досвіду, міг стати майстром.

Під впливом низки причин – скасування системи гільдій, темпів індустріалізації, впливу політичних, філософських, культурних і релігійних течій – у першій половині XX століття в країнах Європи сформувалися різні системи професійного навчання. Визначальний вплив на їхнє формування мала індустріалізація, яка спричинила економічні та технологічні зміни, глибоко змінила структуру суспільства, соціальну взаємодію, спосіб життя, політичні системи тощо. Однак, процес індустріалізації в Європі не тільки не створив єдиної системи/моделі професійного навчання, а, навпаки, зруйнував існуючі однорідні методи професійної ремісничої підготовки, які встановлювалися протягом століть. Безумовно, суттєвий вплив на формування моделей професійної освіти та навчання в європейських країнах здійснювали культурні цінності, традиції та національний менталітет [Leu S. 2016 : 16–26].

У результаті цих трансформацій сформувалися три основні, так звані «класичні» моделі, які стали підґрунтям сучасної системи професійної освіти та навчання в Європі: дуальна корпоративна модель у Німеччині, державно-регульована модель у Франції та модель ліберального ринку у Великій Британії [Greinert W.-D. 2004 : 17–27].

У зазначених моделях простежуються важливі відмінності у ролі держави, взаємозв’язку між професійною освітою і навчанням, а також між підходами до управління. Ці три «класичні»

моделі професійної підготовки, які сформувалися до першої половини XX століття, є прототипами, на основі яких європейські країни прагнуть вести пошук шляхів конвергенції у сфері професійної освіти та навчання [Кравченко О. 2019 : 27–31].

Усі спроби замінити традиційні «класичні» європейські моделі професійного навчання альтернативними, можливо, привабливішими та ефективнішими, не принесли бажаного успіху. Відтак, реформування системи професійної освіти у Великій Британії та Франції відбувалося в контексті традиційних моделей, розроблених в XIX столітті.

Нині система дуальної освіти у Франції відкриває здобувачам освіти шлях до усіх професійних сертифікатів, зареєстрованих у національному каталозі професійних кваліфікацій, який включає всі сертифікати середньої або вищої освіти, а також сертифікати професійної кваліфікації, створені професійними галузями.

Навчання відбувається як на робочому місці, так і в навчальному центрі для здобувачів освіти. Система регулюється державним законодавством, регіональними радами і соціальними партнерами, які здійснюють керівництво центрами підготовки. Фінансування цієї системи навчання також надходить із трьох сторін: від держави, яка звільняє підприємства від внесків роботодавців на суму зарплати усіх, хто навчається, регіональних рад (бонуси за наймом, субсидії на навчання) і компаній (податок на навчання) [Cedefop 2015 : 26–27].

У Великій Британії професійна освіта та навчання реалізується на рівні середньої та вищої освіти. До 18 років можна здобути професійну освіту за рахунок державних коштів, а дорослі – мають право на отримання грантів і позик. Учнівство включає укладення контракту на роботу (від 1 до 4 років) і в переважній більшості отримання технічної та професійної кваліфікації, а також набуття загальноосвітніх навичок (математика, грамотність та ІКТ). Дедалі більше поширення у Великій Британії набуває професійна освіта та навчання на рівні вищої освіти [Cedefop 2015 : 26–27].

Особливий інтерес викликає історія становлення та розвитку дуальної корпоративної системи професійної освіти та навчання в Німеччині, яка є зразком для багатьох країн світу. Своїм

корінням вона сягає у середньовічне минуле країни, коли гільдії майстрів організовували освітній процес становлення підмайстра та отримання додаткової кваліфікації майстра. Професійна освітня підготовка залишалася в рамках ремесла аж до XIX століття, коли почала формуватися система ремісничих професій.

Поступово базова модель професійної освіти та навчання набувала нових форм у рамках дуальної системи, яка відповідала запитам нового історичного періоду в розвитку Німеччини. Німецькі промисловці, чії підприємства активно розвивалися наприкінці XIX століття, змушені визнати, що для стабільного розвитку і забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку необхідно поповнення виробництва кваліфікованими робітничими кадрами, працю яких неможливо повністю замінити машинною.

Засадничий вплив на формування дуальної системи професійної освіти та навчання спричинила діяльність німецького педагога Георга Кершенштайнера, який у своїх наукових працях актуалізував проблему розвитку системи професійної освіти та ролі освіти у вихованні громадянськості. Своєю діяльністю він сприяв розбудові вже існуючої школи додаткової освіти у повноцінну професійну школу.

Підвалини законодавства, які закладено наприкінці XIX ст., були доповнені положеннями про участь держави. З того часу постійно оновлюється законодавство в цій сфері. Отже, дуальна система професійної освіти та навчання, що має давню традицію в Німеччині, постійно модернізується.

На сучасному етапі дуальну вищу освіту поділяють на три види [Deissinger T. 2010 : 448–454]:

Інтегрована в навчання поєднує в собі класичну вищу університетську освіту з практичною професійною освітою за певної спеціальності (перелік освітніх спеціальностей стандартизовано). По закінченні випускник отримує диплом як про вищу, так і професійну, спеціальну освіту. Умовою прийому на цей напрям є, як правило, наявність атестата про повну загальну середню або середню спеціальну освіту, а також наявність договору-згоди з будь-яким підприємством на навчання.

Інтегрована в професійну діяльність: цей тип розрахований передусім на тих, хто має закінчену професійну освіту або багаторічний

досвід роботи за будь-якою спеціальністю. Ця форма навчання служить насамперед підвищенню кваліфікації. Навчання передбачає продовження професійної діяльності, якщо вона змістовно пов'язана із напрямом навчання. Перед початком навчання укладається тристоронній договір між закладом вищої освіти, здобувачем освіти, і підприємством, у якому сторони домовляються про дні, які будуть виокремлено для відвідування вищої школи, а які – для роботи на підприємстві.

Інтегрована в практику – це тип комбінованого навчання, у рамках якого передбачено проходження тривалої практики на якомусь підприємстві. Цей напрям не передбачає після закінчення отримання двох дипломів на відміну від описаної вище дуальної освіти, інтегрованої в навчання. Умовою вступу на цей напрям є наявність атестата про середню або середню спеціальну освіту.

В результаті у Німеччині дуальна система професійної освіти і навчання набула статусу невід'ємної частини системи загальної освіти і навчання. У здобувачів освіти є декілька можливостей отримати професійну кваліфікацію після закінчення школи: у професійній школі повного циклу; у межах дуальної системи професійної освіти та навчання / середньому професійному училищі; в університеті прикладних наук, який також дає можливість навчання за дуальною системою або у звичайному університеті. І чимало молодих людей обирає навчання саме за дуальною системою, що зазвичай триває 3 роки (36 місяців) [Nigel Cassidy]. Адже окрім актуальних умінь і навичок, здобувач освіти отримує винагороду, яка виплачується компанією і становить близько однієї третини від зарплати кваліфікованого робітника. Дуальна система професійної освіти і навчання має високу популярність в Німеччині також і серед роботодавців, оскільки усі здобувачі освіти беруть активну участь у численних щоденних виробничих процесах.

Але, незважаючи на успішність та ефективність, класична німецька дуальна корпоративна модель професійної освіти та навчання виявилася значно менш успішною і вдалою при її впровадженні в інших країнах Європи.

На думку представників промислового сектору, у Німеччині ефективність дуальної про-

фесійної освіти забезпечує низка чинників. Насамперед, це шкільна система, яка підтримує дуальну модель освіти. Також велике значення має німецька традиція лояльності держави до компаній, що реалізують на своїй базі дуальну систему професійної освіти та навчання. Це ціла система, яка підтримується політиками і суспільством та необхідна самим компаніям [Nigel Cassidy].

Не менш цікавим є погляд викладача закладу освіти, який впроваджує дуальну модель підготовки майбутніх фахівців. На думку професора Х. Крамера, економіка Німеччини орієнтована на експорт, і однією з її сильних сторін є високоякісна високотехнологічна продукція. Проте, для її отримання необхідний багатий резерв середньо- і висококваліфікованих робітників, підготовка яких здійснюється в рамках дуальної системи. Відтак, її функціонування гарантує, що Німеччина постійно буде забезпечена кваліфікованими кадрами для виконання необхідних процесів [Nigel Cassidy].

Тобто дуальна система освіти і навчання, забезпечуючи наявність резерву кваліфікованих фахівців, відповідно створює передумови для

успішного економічного розвитку та зростання конкурентоспроможності економіки Німеччини.

Висновки. Таким чином, з трьох «класичних» моделей системи професійної освіти і навчання, що сформувалися в Європі найбільший інтерес з боку багатьох держав європейського співтовариства викликає дуальна корпоративна модель. У своїй класичній формі вона активно розвивалася в Німеччині, де і набула найбільш широкого поширення на усіх рівнях навчання. Законодавство Німеччини, що регулює дуальну систему, передбачає тісну інтеграцію соціальних партнерів з усіх питань професійної підготовки: принцип, який виправдав себе й успішно продовжує діяти.

Як зазначають експерти [Gewerbeordnung], що своїм стабільним економічним розвитком і конкурентоспроможністю на світовому ринку Німеччина завдячує і дуальній системі підготовки кадрів. Успіх системи дуальної професійної освіти пояснюється обопільною вигодою для всіх її учасників, у тому числі й для держави. Саме тому, на сьогодні дуальна система професійної освіти відіграє важливу роль в успішному економічному розвитку Німеччини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амеліна С. М. (2010) Особливості дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини. *Зб. наук. праць «Проблеми трудової і професійної підготовки»*. Вип. 15. С. 107–112.
2. Дразниця С.А. (2016) Дуальне навчання як інтерактивна форма організації навчального процесу. *Зб. наук. пр. Хмельниц. ін-ту соц. технологій Ун-ту «Україна»*. № 12. С. 17–20.
3. Кравченко, О. (2019) Деякі аспекти історичного розвитку дуальної освіти в Європі *Молодий вчений*. № 8(84). С. 27–31.
4. Леу С. (2016) Учнітво в професійній освіті й навчанні країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. № 12. С. 116–126.
5. Greinert W.-D. (2004) European vocational training «systems» – some thoughts on the theoretical context of their historical development. *Vocational Training. May-August*. № 32. P. 18–20.
6. Greinert W.-D. (2004) European vocational training systems: the theoretical context of historical development. Luxembourg. *Office for Official Publications of the European Communities*. 2004. P. 17–27.
7. Cedefop. (2015) Spotlight on VET – Anniversary edition. Vocational education and training systems in Europe. Luxembourg: Publications office of the European Union. P. 26–27.
8. Deissinger T. (2010) Dual System. *International Encyclopedia of Education. Oxford: Elsevier*. Vol. 8. P. 448–454. URL: https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/11960/Dual_System.pdf?sequence=1
9. Nigel Cassidy German apprenticeships: A model for Europe? URL: <http://www.bbc.com/news/business-16159943>
10. Gewerbeordnung. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/gewo/>

REFERENCES

1. Amelina S. M. (2010) Osoblyvosti dualnoi systemy vyshchoi profesiinoi osvity u navchalnykh zakladakh Nimechchyny. *Zb. nauk. prats «Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky»*. Vyp. 15. S. 107–112.
2. Drazhnytsia S. A. (2016) Dualne navchannia yak interaktyvna forma orhanizatsii navchalnoho protsesu. *Zb. nauk. pr. Khmelnyts. in-tu sots. tekhnolohii Un-tu «Ukraina»*. № 12. S. 17–20.
3. Kravchenko, O. (2019) Deiaki aspekty istorychnoho rozvytku dualnoi osvity v Evropi. *Molodyi vchenyi*. № 8(84). S. 27–31.

4. Leu S. (2016) Uchnivstvo v profesiinii osviti y navchanni krain Yevropeiskoho Soiuzu. Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tehničnoi osvity NAPN Ukrainy. *Profesiina pedahohika*. № 12. S. 116–126.
5. Greinert W.-D. (2004) European vocational training «systems» – some thoughts on the theoretical context of their historical development. *Vocational Training*. May-August, № 32. P. 18–20.
6. Greinert W.-D.(2004) European vocational training systems: the theoretical context of historical development. Luxembourg. Office for Official Publications of the European Communities, 2004. P. 17–27.
7. Cedefop. (2015) Spotlight on VET – Anniversary edition. Vocational education and training systems in Europe. Luxembourg: Publications office of the European Union. P. 26–27.
8. Deissinger T.(2010) Dual System. International Encyclopedia of Education. Oxford: Elsevier. Vol. 8. P. 448–454. URL: https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/11960/Dual_System.pdf?sequence=1
9. Nigel Cassidy German apprenticeships: A model for Europe? URL: <http://www.bbc.com/news/business-16159943>
10. Gewerbeordnung. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/gewo/>

I. M. ZABIHAKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: irina.zabiiaka@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-9535-5490>*

DEVELOPMENT OF THE DUAL SYSTEM OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

The article is devoted to the transformational educational processes related to the system of vocational education in the European community, which, accordingly, are considered as a factor in the development of European competitiveness and as a factor in the further development of scientific and industrial innovations.

The author analyzes the history of formation and development of the dual system of vocational education in some European countries.

Based on the analysis of the documents of the European Center for Vocational Education and Training Development, the most important regulatory documents governing the system of vocational education and training in Germany, as well as scientific works of foreign authors on vocational education systems in Europe, the author reveals the features of dual education in Europe, shows the features of the «classical» models of vocational education and training in Europe: the dual corporate model in Germany, the state-regulated model in France and the liberal market model in the UK.

The presented research analyzes the process of formation and development of dual education in Europe, characterizes the peculiarities of organizing interaction with employers and organizing vocational training, reveals the fundamental principles and features of dual education implementation in the context of national characteristics.

The article describes dual education in the context of the coordinated interaction of theory and practice. It is emphasized that it is «dual education» that makes it possible to directly interconnect the educational and industrial components, and is able to guarantee a combination of pedagogical conditions for professional training in educational and industrial spaces. The advantages and disadvantages of dual education in relation to traditional educational systems are characterized.

Particular attention is paid to the history of the formation and development of the dual system of vocational education in Germany.

The study of the experience of implementing the dual system of vocational education in the European Union countries has provided a deeper understanding of the main success factors of the German model of dual education.

Key words: dual education, dual education system, vocational education and training, dual education in higher education, European Union, Germany, Great Britain, France.